

Nr 73.

Av herr **Welin**, om viss ändring i gällande villkor för statsunderstöd till folkbibliotek.

När vårt folkbiblioteksväsende senast ordnades, framställde sig bland annat det spörsmålet, i vilken lokal ett bibliotek borde kunna inrymmas. Enligt skrivelse av den 7 december 1909 erhöll doktor Valfrid Palmgren av dåvarande statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet uppdrag »att verkställa utredning angående boksamlingar i Sverige, som äro avsedda för folkbildning, samt avgiva förslag angående de åtgärder, som från det allmännas sida böra vidtagas för främjande av folkbiblioteksrörelsen».

I sin den 28 september 1911 avgivna, vidlyftiga utredning uttalar doktor Palmgren den uppfattningen, att ortens allmänna bibliotek icke skall förvaras i skolan, »såsom nu är vanligt och vilket verkar hämmande på såväl skolbibliotekets som det allmänna bibliotekets fyllande av respektive egentliga uppgifter». I sammanfattningen av sina förslag föreslår hon emellertid icke andra villkor i detta avseende, än »att bibliotek är uppställt i lämplig lokal».

Enligt nådigt bemyndigande tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 27 november 1911 fem sakkunniga för att inom departementet biträda med beredande av frågan om de åtgärder, som borde från statens sida vidtagas för främjande av det allmänna biblioteksväsendet i Sverige. Dessa sakkunniga, som togo under övervägande doktor Palmgrens förutnämnda förslag jämte de däröver infordrade utlåtandena från myndigheter och folkbildningsföreningar, avgävo sitt yttrande den 25 januari 1912, och i detta heter det:

»Betänkligheterna (i uttalanden från myndigheter) mot det i doktor Palmgrens utredning förordade ovillkorliga åtskiljandet av skolbiblioteket

och det kommunala biblioteket äro av rent ekonomisk natur och dessutom även från den synpunkten så föga betydande, att de icke kunna komma i betraktande gent emot de synnerligen vägande skäl, som tala för att skolbiblioteken ordnas med uteslutande hänsyn till vad som är lämpligast för skolungdomen. Om både skolbibliotek och kommunalt bibliotek finnas inrymda i skolsalen, bör de båda bibliotekens skötsel hållas strängt isär. Men då förefintligheten av ett kommunalt bibliotek i skolan ofta visat sig lägga hinder i vägen för ett särskilt skolbiblioteks uppkomst, bör det kommunala biblioteket inrymmas i skolan, endast därest ett skolbibliotek redan finnes. Farhågan för att en dylik bestämmelse skall på någon plats försena biblioteksväsendets utveckling, är säkerligen ogrundad, då för skolbiblioteket endast fordras ett minimianslag på 15 kr. av kommunen.»

Till denna av de sakkunniga uttalade meningen anslöt sig statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, vadan den av Kungl. Maj:t till riksdagen den 12 april 1912 avgivna nådiga propositionen angående understödjande av folkbiblioteksväsendet även upptager den bestämmelsen som villkor för statsunderstöds erhållande, »att biblioteket är uppställt i lämplig lokal, varvid tillika skall iakttagas, att statsunderstött folkbibliotek får inrymmas i för undervisning avsedda skollokaler endast för så vitt särskilt skolbibliotek även finnes».

Denna bestämmelse återgår ordagrant i den nu gällande kungl. kungörelsen av den 23 september 1912 angående understödjande av folkbiblioteksväsendet.

På många håll i landet har missnöje yppat sig mot det villkor, att statsunderstött folkbibliotek får inrymmas i för undervisning avsedda lokaler endast för så vitt särskilt skolbibliotek finnes, och vid 1914 års första riksdag väcktes i andra kammaren av herr G. Nic. Torgén en motion, nr 23, med förslag om, att ifrågavarande villkor måtte utgå. Motionen hann emellertid icke behandlas före riksdagens upplösning.

Undertecknad tillåter sig nu upptaga det av herr Torgén framburna förslaget och vill härför lämna följande motivering.

I en sak vill jag redan från början förklara mig vara fullt ense med alla, som yttrat sig i frågan, nämligen att de båda slagen av bibliotek, skolbibliotek och folkbibliotek, äro av mycket olika art och därför även böra hållas strängt isär, såväl i fråga om det slags litteratur, som anskaffas, som ock i fråga om skötseln. Det är väl egentligen denna sak, som doktor Palmgren så starkt betonat, och som föranlett henne att uttala den meningen, att de båda biblioteken icke ens skulle få förvaras på

samma ställe. Det är naturligtvis heller inte en sammanblandning av de båda slagen bibliotek, som man är rädd för, ty då borde stadgandet varit det alldeles motsatta. Det vill säga, man borde inte kunna inrätta ett folkbibliotek i en skollokal, om där förut funnes ett skolbibliotek.

Skälet till den bestämmelsen, att man icke får använda skollokal för folkbibliotek, om där icke redan finnes skolbibliotek, är ett helt annat, och det finnes tydligen angivet av de sakkunniga, som yttrat: »Men då förefintligheten av ett kommunalt bibliotek i skolan ofta visat sig lägga hinder i vägen för ett särskilt skolbiblioteks uppkomst, bör det kommunala biblioteket inrymmas i skolan, endast därest ett skolbibliotek redan finnes.»

Man måste alltså ha utgått ifrån, att ett skolbibliotek är viktigare än ett folkbibliotek, eller med andra ord att ett bibliotek för barn är viktigare än ett bibliotek för ungdom och vuxna. Här torde den anmärkningen böra inflickas, att skolbibliotek även kunna inrättas vid ungdomsskolor, men i flertalet fall, särskilt på landsbygden, torde det vara så, att skolbiblioteken inrättas vid folkskolorna och således bli tillgängliga för barn, medan folkbiblioteken i regel få tjäna ungdom och de vuxna.

Man kan ju tvista om, vilka av de båda biblioteken, som äro lämpligast och i första rummet böra uppmuntras. Min mening är nu den, att de bibliotek, som äro avsedda för ungdomen och vuxna, äro viktigare än de, som äro avsedda för barn.

Skolbiblioteken måste vara avpassade för barn i skolåldern och, såsom doktor Palmgren starkt framhåller, just för den ålder och de klasser, som man vill tillgodose. Gå skolbiblioteken utanför denna ram och taga med andra böcker, fylla de icke sitt egentliga ändamål.

Det har naturligtvis sitt stora värde att erbjuda barnen en lämplig förströelseläsning, men man får icke göra för stort nummer härav. Barnen ha sin skolgång, sina läxor och sina lekar, och de böra vänjas att i någon mån hjälpa till i hemmen, och de skola ha sin rikliga sömn. Har man så heltidsläsning, som ju eftersträvas av skolans målsmän, blir nog rätt liten tid över för läsning av biblioteksböcker.

De mest läsgiriga torde vara de unga, som nyss slutat skolan och som ännu inte blivit så upptagna av livets brådskande arbete, att de inte kunna ägna tid åt läsning. Och för dessa böra de allmänna folkbiblioteken i första rummet vara avsedda.

Enligt mitt förmenande äro således folkbiblioteken viktigare än skolbiblioteken, och om så är, får inte den omständigheten, att skolbibliotek

saknas, hindra tillkomsten av folkbibliotek. Men de nuvarande bestämmelserna äro just sådana, att saknaden av skolbibliotek hindrar inrättandet av folkbibliotek, om man nämligen skulle vilja använda skollokal som förvaringsrum för detsamma.

På landsbygden äro förhållandena ofta sådana, att skolan är den lämpligaste för att inte säga enda lokal, som kan komma i fråga. I ofantligt många småkommuner finnes nämligen ingen annan offentlig byggnad än skolhuset. Och även om det finnes en sockenstuga eller annan liknande byggnad, är det inte säkert, att denna i övrigt är lämplig, eller att det i närheten finnes någon lämplig person att handhava biblioteket. Och även om man finner en sådan ena året, är det inte sagt, att han finnes året därpå.

Kan man använda folkskolan, har man en självskriven, lämplig bibliotekarie i skolans lärare eller i någon av dessa, om de äro flera. Får denne hand om folkbiblioteket, är mycket sannolikt, att hans intresse skall vidgas och även omfatta ett skolbibliotek, om icke något sådant förut finnes vid skolan. Och det är även sannolikt, att om barnen i en skola se, att där finnes ett bibliotek för äldre, de skola uttrycka önskan om att få ett bibliotek även för egen del.

Folkskolan synes under alla omständigheter vara den lämpligaste platsen för ett folkbibliotek. Den bör vara upplysningshärden för sin socken eller sin sockendel. Och det kan hända, att den omständigheten, att skolan inom sina väggar hyser ett folkbibliotek, dit man går för att hämta vetande, gör skolan själv mera kär för folket och gör den till föremål för större omvårdnad.

Det sägs av de sakkunniga, att farhågan för att en dylik bestämmelse, som att det kommunala biblioteket bör få inrymmas i skolan, endast därest skolbibliotek redan finnes, skall på någon plats försena biblioteksväsendets utveckling, säkerligen är ogrundad, »då för skolbiblioteket endast fordras ett minimianslag på 15 kr. av kommunen». Men det är i alla händelser ett hinder, och mången liten kommun räknar noga med utgifterna, vilka väl i detta fall svårigen torde kunna hållas så lågt som 15 kronor, om det skall bliva någon nytta med biblioteket. Dessutom skulle ju kunna hända, att man hyser några principiella skäl mot ett skolbibliotek.

Enligt min mening, äro de nuvarande, påpekade villkoren till hinder för biblioteksväsendets utveckling på landsbygden och böra därför borttagas.

Någon allmän rätt till ett folkbiblioteks inrymmande i skollokal är därmed icke given, utan ankommer det på skolans myndigheter att pröva, huruvida ett sådant inrymmande kan medgivas.

Jag tillåter mig därför vördsamt föreslå,

att riksdagen måtte besluta sådan ändring av bestämmelserna för folkbibliotek i kungl. kungörelsen av den 23 september 1912, att villkoret i avdelningen A mom. 5 »varvid tillika skall iakttagas, att statsunderstött folkbibliotek får inrymmas i för undervisningen avsedda skollokaler endast för så vitt särskilt skolbibliotek även finnes» måtte utgå.

Stockholm den 26 januari 1915.

S. Welin.

